

Doğu Trakya'daki Bir Grup Tümülüsün Tarihlendirmesine Dair Farklı Bir Bakış: Topkoru Tümülüsleri

M. Umut Doğan¹

ÖZET

Tümülüs mezar uygulaması açısından Trakya Bölgesi oldukça zengindir. Bölgede Erken Demir Çağı'nda da tümülüs tipi gömüler olduğu bilinmektedir. Kırklareli merkez ilçeye bağlı Asilbeyli köyünde kazısı yapılan Taşlıcabayır Tümülüsü buluntuları itibariyle uzun yıllar Doğu Trakya Erken Demir Çağı araştırmaları için bir anahtar merkez olarak kabul edilmiştir. Yakın zaman önce Istranca Dağlarının eteklerinde tespit edilen ve kurtarma kazısı yapılan Topkoru A, B ve C tümülüsleri de Taşlıcabayır için önerilen kronolojik çerçeve içinde değerlendirilmiştir. Oysa Balkan coğrafyasında son yıllarda artan araştırmalar, Trakya Bölgesi'nin Erken Demir Çağı kültürel yapısı hakkında bilinen birçok veriyi değiştirmiştir. Bu çalışmada Topkoru Tümülüsleri için sunulan tarihlendirme önerileri ele alınacak ve Trakya'nın diğer bölümlerinde artan arkeolojik veriler ışığında hem tümülüs buluntusu seramiklerin hem de bölge genelindeki taş mimarili kent tipinin gelişimi bağlamında bu tümülüslerden birinde kullanılan taş işçiliğinin analogik karşılaştırmaya dayalı yeni tarihlendirme önerisi sunulacaktır. Ayrıca Topkoru Tümülüsleri için kullanılan "Geç Tunç Çağı" terminolojisinin de kronolojik çerçevede eleştirisi yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Topkoru Tümülüsleri, Taşlıcabayır Tümülüsü, Doğu Trakya, Erken Demir Çağı.

A Different Perspective on The Dating of a Group of Tumuli in Thrace: Topkoru Tumuli

ABSTRACT

The Thrace Region is very rich in terms of tumulus grave practice. The region is also known to have tumulus type burials in the Early Iron Age. The Taşlıcabayır Tumulus excavated in the village of Asilbeyli in the central district of Kırklareli has long been regarded as a key centre for Early Iron Age research in Eastern Thrace. The recently discovered and rescued tumuli of Topkoru A, B and C on the foothills of Strandja Mountains were also evaluated within the chronological framework proposed for Taşlıcabayır. However, the recent researches in the Balkan region have changed many known data about the Early Iron Age cultural structure of the Thracian Region. In this study, the dating proposals for the Topkoru Tumuli will be discussed and in the light of the increasing archaeological data in other parts of Thrace, a new dating proposal will be presented based on the analogical comparison of the stonework used in one of these tumuli in the context of the development of both the ceramics found in the tumuli and the stone-architected city type throughout the region. In addition, the 'Late Bronze Age' terminology used for the Topkoru Tumuli will be criticised in a chronological framework.

Keywords: Topkoru Tumuli, Taşlıcabayır Tumulus, Eastern Thrace, Early Iron Age.

¹ İletişim Yazarı: arkmud@gmail.com, Dr. Arkeolog, Edirne Müze Müdürlüğü, Edirne/Türkiye, ORCID: 0000-0003-1519-1551

1. GİRİŞ

Trakya Bölgesi'nin genelinde olduğu gibi Türkiye Trakyası'nda da yığma tepelerde oluşan anıtsal mezar geleneği oldukça yaygındır. Doğu Trakya'da taş yığmalı tümülüs uygulaması daha çok bölgenin kuzey sınırı boyunca uzanan Istranca (Yıldız) Dağları boyunca karşımıza çıkar. Bu nedenle Edirne iline bağlı Lalapaşa ve Kırklareli iline bağlı Kofçaz ilçeleri sınırları dahilinde bu tip tümülüs mezarların izini sürmek mümkündür (Şekil 1).

Bunların birçoğunun toprak yığmalı olduğu bilirse de Demir Çağı'na tarihlenen örneklerde tümülüs yığmasının taş ve toprak karışımı olduğu gözlemlenmiştir. Türkiye Trakyası sınırları içinde MÖ 2. Bin yıl sonuna kesin tarihlendirmesi yapılan tümülüs sayısı oldukça az olduğu için ne yazık ki bu dönem tümülüs gömü geleneği hakkında çok kesin konuşmak mümkün olamamaktadır.

Şekil 1. Türkiye Trakyası ve Veri Alanlarının Konumu

Kırklareli ili sınırları içinde yer alan Taşlıcabayır Tümülüsü yakın zamana kadar Türkiye Trakyası'nda kazısı yapılan ve MÖ 2. Bin yıl sonuna tarihlendirilen tek tümülüs olması nedeniyle dönem kültürünün tahlili açısından anahtar veri merkezi olarak kabul edilmiştir. Bölgedeki kazı ve araştırma eksikliğinden dolayı MÖ 2. Binyıl sonu ile Erken MÖ 1. Binyıl Doğu Trakya kültürlerine dair birçok teoride Taşlıcabayır verileri ana referans noktası olmuştur. Ancak az veriye sahip olma gerçeği neredeyse tek referans kaynağı olmasıyla birleşince dönem hakkında ortaya konulan görüş ve önerilerin ne yazık ki çoğu kez belirli bir kısır döngü içinde kaldığı görülmektedir. Oysa Trakya'nın diğer bölümlerinde ve Balkanlar genelinde hızla artan bu dönem kazı ve araştırmalarından birçok yeni sonuç Geç Tunç ve Erken Demir Çağı'nın bölgede tanımlanmasındaki birçok soruna çözüm getirmiş durumdadır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ VE YÖNTEMİ

Türkiye Trakyası'nda yakın bir zaman önce kazısı yapılan Topkoru A, B ve C tümülüsleri Türkçe yapılan bir yayımla bilim dünyasına tanıtılmış (Yıldırım, 2023) ve bu makalede her üç Tümülüs için tek bir tarihlendirme önerisi getirilmiştir.

Bu çalışma ile söz konusu üç tümülüsten elde edilen az sayıdaki bulgu, son yıllarda Balkan coğrafyasında elde edilen sonuçlar çerçevesinde yeniden ele alınarak tartışılacaktır. Analogik karşılaştırmaya dayalı bu tartışma sonucunda hem dönemine ilişkin yeni bir tarihlendirme önerisi getirilmesi hem de Topkoru Tümülüsleri'nin Erken Demir Çağı kronolojisi içindeki yerine dair bir saptama yapılması amaçlanmaktadır.

Bu bağlamda çalışmada Topkoru Tümülüsleri'nin dönemi için kullanılan "Geç Tunç Çağı" ifadesi de kronolojik tartışmalar ölçüğünde ele alınacaktır.

Topkoru Tümülüsleri, Türkiye Trakyası'nda kazısı yapılan az sayıdaki Erken Demir Çağı veri sahası arasında yerlerini almıştır. Dolayısıyla bu tümülüslerden elde edilen bulguların tartışılması, doğru analiz edilerek sağlam bir kronolojik çerçeve içine oturtulması önemlidir.

Bu bağlamda çalışma Türkiye Trakyası'nın az bilinen bir dönemine dair bilimsel zeminde bir tartışma olanağı sunması açısından son derece önemli ve gerekli görülmektedir. Bilimsel tartışma ve analizler bağlamında Doğu Trakya'da Geç MÖ 2. Bin-MÖ erken 1. Binyıl sürecinde oluşan kültürel yapıya dair yeni bulguların, kronolojik tartışmaların ve kültür sosyolojinin bilim dünyasına tanıtılması konusunda bir ön giriş yapılması da hedeflenmektedir.

Topkoru Tümülüsleri hakkında yapılan yayında tümülüslerin tarihlendirme analizi ve kültürel bağlantıları konusunda özellikle, Trakya Bölgesi Erken Demir Çağı kültürleri açısından son derece önemli bir veri alanı olan Taşlıcabayır Tümülüsü'nün referans alındığı görülmektedir. Bu nedenle çalışmada öncelikle Taşlıcabayır Tümülüsü kısaca tanıtılmaktadır.

Metnin ana bölümünü oluşturan verilerin derlenmesi ve tartışma bölümünde başvurulacak ana yöntem yayın taraması olacaktır. Topkuru Tümülüsleri'nde bulunan kültür mirası, kazıyı yapan akademisyenin yayınında aktardığı bilgiler ölçüsünde değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Buna rağmen Topkuru Tümülüsleri'nde ortaya çıkan mimari unsurlar ile taşınır kültür varlıkları, hem Trakya'nın diğer bölümleri ve çevre kültürlerden hem de Türkiye Trakyası'nda yapılan yüzey araştırması ve müze araştırmalarından elde edilen bulgular çerçevesinde değerlendirilerek analogik karşılaştırma önerileri sunulacaktır.

3. ARAŞTIRMA VERİLERİ

3.1. Taşlıcabayır Tümülüsü

Taş yığımalı tümülüs mezar tipinin Türkiye Trakyası'ndaki en tipik örneği 1982 yılında kazısı yapılan, Kırklaeli İli, Asilbeyli Köyü sınırları içindeki Taşlıcabayır Tümülüsü 'dür. Edirne Müzesi adına, M. Özdoğan'ın bilimsel danışmanlığında kazılan Taşlıcabayır Tümülüsü taş ve toprak karışımı dolguya sahiptir. Tespit edilebilen yığma yüksekliği yaklaşık 2 m., çapı ise 7 ile 10 m arasındadır. Taşlıcabayır kazısında tarihlendirmeye kaynak olan çok sayıda çanak-çömlek buluntusu ele geçmiştir. Öte yandan seramik buluntuların tespit edildiği alanın kuzey yanındaki sekinin dışa bakan kenarında yangın izine sahip dairesel bir alan içinde bir adet tunç bilezik ile bir adet pişmiş toprak ağırşak bulunmuştur (Özdoğan, 1985, s. 225; Özdoğan, 1987, s. 7; Özdoğan, 1996, s. 334-335; Özdoğan ve Özdoğan, 2007, s.14; Yıldırım, 2008, s. 71, Lev. XLIV: a-c).

Taşlıcabayır Tümülüsü buluntuları itibariyle Troia VIIb2 tabakasının sonundan daha erken bir döneme tarihlendirilmiştir (Özdoğan, 1987, s. 8,17).(Şekil 2)

Şekil 2. Taşlıcabayır Buluntularından Örnekler

Kaynak: Edirne Müzesi'nden Fotoğraf Çekilmiştir.

3.2. Topkoru Tümülüsleri

Türkiye Trakyası sınırları içinde kazısı yapılmış diğer taş yığmalı tümülüs örnekleri ise literatüre Topkoru Tümülüsleri adıyla girmiş üç mezar yapıtıdır. Topkoru A, B ve C adlarıyla tanımlanan tümülüsler Kırklareli ili, Kofçaz ilçesine bağlı Terzidere Köyü'ndeki Topkoru mevkiinde yer almaktadır. Birbirine yakın bölgede yer alan bu üç tümülüste tespit edilen kaçak kazı girişimi neticesinde 2020 yılında bu anıtlarda Kırklareli Müze Müdürlüğü başkanlığında kurtarma kazısı yapılmıştır. Kazı Doç. Dr. Şahin Yıldırım'ın bilimsel denetiminde gerçekleştirilmiş, çıkan bulgular aynı isim tarafından "Topkoru Tümülüsleri: Doğu Trakya'da Yeni Bir Geç Tunç Çağı Nekropolü" başlığı ile yayımlanmıştır (Yıldırım, 2023, s. 57-68).

Yayında kazısı yapılan her üç tümülüs de verileri itibariyle Taşlıcabayır Tümülüsü ile paralellikler kurularak değerlendirilmiş ve "Geç Tunç Çağı/Erken Demir Çağı"na tarihlendirilmiştir (Yıldırım, 2023, s. 57-68).

Topkoru Mevkisi'nde bulunan üç farklı tümülüsü, aynı kültür coğrafyası içinde yer alsalar da bir bütün olarak değerlendirip aynı döneme tarihlendirmek hatalı sonuçlara sebebiyet verebilir. Şöyle ki, Topkoru C Tümülüsü'nde tarihlendirme ya da analogik değerlendirme için kullanılabilecek hiçbir veriye rastlanılmadığı (Yıldırım, 2023, s. 65, Res. 16); taş ve toprak yığma altında kremasyona dayalı çukur mezar uygulaması içeren Topkoru B Tümülüsü'nden kazıma çizgi baklava dizisi ile baskı daire bezemeleri içeren süsleme öğelerine sahip, el yapımı, siyah/siyahımsı gri hamur ve astarlı, perdahlı seramik parçaları bulunduğu (Yıldırım, 2023, Res. 12-14); Topkoru A Tümülüsü'nde kuru örgü taş duvar

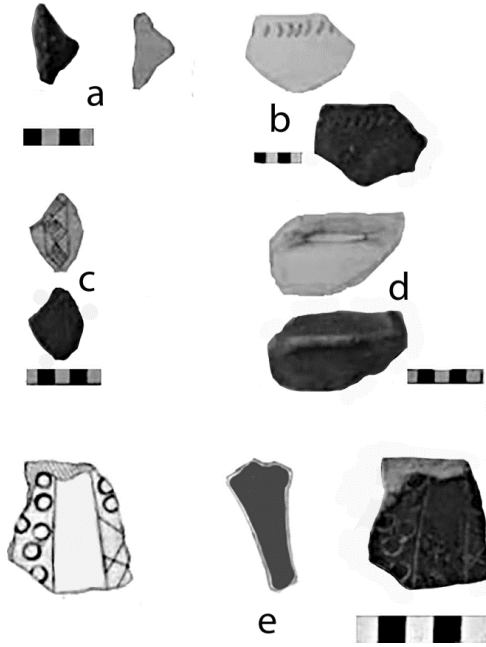
örgüdü, sundurma ve ana odadan oluşan plana sahip bir mezar odası ve mezarda bulunan birkaç parça halinde el yapımı, siyah/siyahımsı gri hamur ve astarlı, perdahlı ancak herhangi tanımlanabilir bezemeye sahip olmayan seramik parçaları bulunduğu kaydedilmiştir (Yıldırım, 2023, Res. 4-9).

Topkuru B Tümölüsü'nde görülen kremasyon gömülü çukur mezar uygulaması Balkan coğrafyasında çok geniş bir zaman aralığında izi sürülen bir ölü gömme geleneğidir. MÖ 4 binyıl sonu ile erken 3. Bin yıldan itibaren Volga ile Ural nehirlerinin arasındaki bölge ile Moldova, doğu Romanya, (eski) Yugoslavya, Kuzey Bulgaristan, Macaristan'ın doğu kesimleri ile güneyde Stara Zagora'da ve Rodop dağlarında görülen *Çukur Mezar* uygulamaları Karadeniz'in kuzeyindeki step kültürünün Trakya'ya doğru yönelen etkisinin bir işareti olarak kabul edilir (Özdoğan ve Özdoğan, 2007, s. 22; Yıldırım, 2008, s. 35, 36.; Tonkov, 2008, s.325; İvgin, 2010, s.19; Leshtakov ve Tsirtsoni, 2016, s. 480, 481). Taş tepeli yığma altında uygulanan bu mezar geleneği bölge genelinde Demir Çağı içlerine kadar devam ettirilmiştir (Kitov, 1994, s.121; Leshtakov, 2002; Yıldırım, 2008, s. 35, 36;). Sırbistan'daki Priboj na Limu şehri yakınlarındaki Poplacnica Vadisi'ndeki mezar tepelerinde yapılan kazılar ise Step, Tuna ve Dinyaster kültürleri ile direkt bağlantılı olduğu anlaşılan taş yığmalı mezar tepeli çukur mezar geleneğinin bu bölgede Erken Tunç Çağı'ndan Demir Çağı başlarına kadar sürdürüldüğünü kanıtlamıştır (Zotoviç, 1989-1990; Yıldırım, 2008, s. 42, Lev. XXI.a-c). Demir Çağı ile birlikte Argolis, Orta Yunanistan, Euboea ve Kykladlar gibi önemli Myken merkezlerinde görülen çukur mezar uygulamaları (Lemos, 2014, s. 180) geleneğin Trakya'nın güneyine taşınmasının önemli bir kanıtıdır.

Taşlıcabayır Tümölüsü'nde de yığmanın altında kalan bir bölümde küllü alanın tespit edilmesi (Özdoğan, 1987, s. 8), bu mezarda da tıpkı Topkuru B Tümölüsü'nde olduğu gibi bir kremasyon yapılmış olabileceği ihtimalini akla getirirse de söz konusu küllü alanın niteliği açısından çok net bir şekilde tanımlanamadığı gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla kremasyon gömü tipolojisi açısından Taşlıcabayır ile bir benzerlik kurulması çok sağlıklı olmayacaktır.

Topkuru B Tümölüsü'nde bulunan seramikler ise Taşlıcabayır Tümölüsü ile paralellik kurmak konusunda özenli bir çalışma gerektirmektedir. Çünkü Trakya genelinde giderek artan arkeolojik araştırmalar, kendi içinde evrelere ayrılan Erken Demir Çağı boyunca seramiklerin hamur ve astardaki belirgin özelliklerini korumakla beraber özellikle bezeme çeşitliliği açısından farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır (Nekhrizov ve Tzvetkova 2018; Doğan, 2023, s. 129 vd.).

Şekil 3. Topkuru B Tümölüsü'nde bulunan seramik parçaları

Kaynak: Yıldırım, Ş. (2023). Topkuru Tümülüsleri: Doğu Trakya'da Yeni Bir Geç Tunç Çağı Nekropolü, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 173, s. 57-68, Res. 14'den alınarak düzenlenmiştir.

Bu bağlamda Topkuru B Tümülüsü'nde bulunan seramik parçalarından verev çentik bezemeli kap parçası (Şekil 3/b) motifi özellikleri açısından (Koppenhöfer, 2002, s. 679, abb. 1/9; Bulatovic 2007: pl. III/19; Doğan, 2023, EK 124, 188), yatay tutamaklı kap parçası (Şekil 3/a, d) ise form özellikleri açısından (Blegen vd., 1958, Fig. 286/1, 3; Doğan, 2023, EK 189, 254) Geç Tunç Çağı-Erken Demir Çağı "Geçiş Evresi" kaplarıyla paralellik göstermekte olup MÖ 12. yüzyıl içerisine tarihlendirilebilir.

Aynı tümülüste bulunan baskı daire bezekli örnek hem hamur, astar hem de bezeme tipolojisi açısından Trakya Bölgesi Erken Demir Çağı seramik üretim geleneğinde tipiktir. Kap yüzeyine, hamur henüz ıslakken yapıldığı anlaşılan çoklu daire süslemenin el yapımı olamayacak kadar düzgün ve standart olması, süslemenin baskı tekniği ile yapıldığını kanıtlamaktadır (Şekil 3/e). Baskı tekniğinde çanak çömlek süsleme uygulaması Trakya Bölgesi ve çevresinde Erken Demir Çağı'nın I. ve II. Evrelerinde yani MÖ 11. yüzyıldan itibaren zenginlik kazanır (Ailincai, 2020, s. 463-464)².

Taşlıcabayır Tümülüsü'nde bulunan elli adet in üstündeki kap örneği arasında baskı tekniğinde süsleme ögesi sadece Edirne Müzesi'nin 1796 envanter numarasına kayıtlı olan kült kabında karşımıza çıkar. Burada görülen baskı tekniği ile yapılmış konsantrik daire motif dizileri Babadağ ve Pseniçevo kültürleri için tipik bir Erken Demir Çağı kap

² Troia'dan benzer süsleme için kırs: Blegen vd., 1958, fig. 282/ 16.

dekorasyonu olarak tanımlanmıştır (Doğan, 2023, s. 334). Benzer uygulamalara ayrıca Doğu Trakya (Czyborra, 2001, s. 19-22; Sazcı ve Çalış Sazcı, 2020, Res. 55i; Doğan, 2024, 111, Tab. 7a), Troia (Hnila, 2012, s. 41, pl. 2165/1091), Güney Karpatlar/Babadağ Kültür Bölgesi (Ailincăi, 2011, s. 146, 147, 154, fig. 116, 127; Ailincăi, 2016, fig. 16, 17), Morova Vadisi (Bulatović, 2007, pl. III/23, 24), Batı Karadeniz (Dimova 2015: fig. 3.5), Kuzey Trakya (Leshtakov, 2004: fig. 30) gibi geniş bir coğrafyada Erken Demir Çağı'nın hem I. hem de II. evre tabakalarından gelen çanak çömleklerde rastlandığı bilinmektedir³.

Topkoru B Tümülüsü'nde bulunan kazıma çizgi tekniğiyle yapılmış içi taralı baklava dizisi motifli seramik de Trakya Bölgesi Erken Demir Çağı repertuarı içinde yaygın olarak görülen bir kap parçasıdır (Şekil 3/c). Kap hamuru kurutulmadan önce ince uçlu bir alet yardımı ile kazınarak yapılan baklava dilimi motif her ne kadar Geç Tunç Çağı'ndan beri bölgede sevilerek kullanılsa da (Andreou ve Psaraki, 2007, fig. 6/KA. 1352; Nenova, 2019, pl. 26/d) motifin Erken Demir Çağı ile birlikte Trakya'nın çeşitli bölümlerinde yayıldığı anlaşılmaktadır (Dimova, 2015, fig. 3.5; Georgieva, 2001, fig. 2/d, 3/a; Hristova, 2018, fig: 16/7; Nekhrizov ve Tzvetkova, 2018, fig. 6/20; Filipović ve Bulatović, 2010, s. 79, fig. 6/1; Koppenhöfer, 2002, s. 702, abb. 22/3; Doğan, 2023, EK 75, 79, 81).

Bu az sayıdaki veriden yakalanan detaylar Topkoru B Tümülüsü'nün hem Erken Demir Çağı'na "Geçiş Evresi"⁴ne yani MÖ 12. yüzyıla hem de Erken Demir Çağı'nın I. ya da II. Evrelerine tarihlenebilecek seramikler barındırdığını göstermektedir. Benzer buluntu özelliği Taşlıcabayır Tümülüsü⁴nde de karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla eldeki bulgular ölçeğinde Topkoru B Tümülüsü'nü – iki farklı dönemde kullanım olasılığı hesaba katılmazsa- tıpkı Taşlıcabayır Tümülüsü gibi Erken Demir Çağı'na Geçiş Evresi'nden I. evreye geçiş süreci olan kabaca MÖ 12. yüzyıl sonu ile Erken 11. yüzyıla tarihlendirmenin mümkün olduğu söylenebilir.

³ Trakya Bölgesi'nde Demir Çağı demir teknolojisinin yaygınlaşması ile değil yerel kültürdeki önemli değişiklikler ile tanımlanır (Bozhinova, 2012, s. 51) Geç Tunç Çağı'nın son evresinde Trakya Bölgesi'nin genelinde hâkim olan *Plovdiv-Zimmicae-Cherkovna (PZC) kültürünün* hemen ardından ortaya çıkan yiv ve yumru bezemeli keramik grubu Demir Çağı'nın en karakteristik malzemesi olarak kabul edilir (Bozhinova vd. 2013).

Her ne kadar G. Toncheva, V. Mikov, Y. Boyadziev, K. Leshtakov gibi araştırmacıların başını çektiği bir ekol MÖ 11. yüzyılı önerse de (Nekhrizov ve Tzvetkova, 2018, s. 18; Boyadziev, 1995; Dimitrova, 2011, s. 73; Hristova, 2018, s. 99; Leshtakov, 2009, s. 62,63) yaygın geleneksel kabul Trakya Bölgesi'nde Demir Çağı'nın başlangıç tarihini 12. yy olarak kabul etmektedir (Nekhrizov ve Tzvetkova, 2018, s. 17; Dimitrova, 2011, s. 73; Hristova, 2018: 99; Bozhinova, 2012, s. 51, 61; Dzhafezova, 2018, s. 315).

Doğu Rodop Dağlarındaki bazı önemli veri merkezlerinden alınan materyaller üzerinde yapılan karbon analizleri sonucunda bölgede Geç Tunç Çağı'nın MÖ 12. yy'da bittiği, Demir Çağı'nın I. evresinin ise MÖ 11. yy sonu/ Erken 10. yy'da başladığı; arada kalan zamanın ise bir "geçiş dönemi" olduğu önerilmiştir (Nekhrizov ve Tzvetkova 2018:36). Trakya Erken Demir Çağı'nı aşamalara ayırırken kültür gruplarıyla bu evreleri tanımlayan B. Hânsel'e göre Erken Demir Çağı I. Evre güney ve doğu Bulgaristan'da *Çatalca Kültürü*, kuzey Trakya'da *Babadağ I Kültürü* ile temsil edilir. Erken Demir Çağı II. evre ise güney ve doğu Bulgaristan'da *Pseniçevo Kültürü* adıyla; Kuzey Trakya'da *Babadağ II. Kültürü* senkronizedir. Çatalca Kültürü için MÖ 11. yüzyılı veren B. Hânsel, Erken Demir Çağı II. Evrenin yani Pseniçevo Kültürü'nün MÖ 10. yüzyılın başından MÖ 7. yüzyılın sonuna kadar sürdüğüne vurgu yapar (Nekhrizov ve Tzvetkova, 2018, s. 17). G. Toncheva tarafından yapılan kronolojik ayrıma göre ise Erken Demir Çağı I. evre MÖ 1050-800 tarihleri arasında, Erken Demir Çağı II. evre ise MÖ 800-550 tarihleri arasında yaşanmıştır (Nekhrizov ve Tzvetkova, 2018, s. 18).

⁴ Taşlıcabayır Tümülüsü'nün tarihlendirmesi konusundaki detaylı tartışma ve değerlendirme için bkz: Doğan, 2023, s. 315 vd.

Topkuru Mevkisi'nde kazısı yapılan A Tümülüsü'nde ise durum çok farklıdır. Burada bulunan az sayıdaki seramik parçası da (Şekil 4) Erken Demir Çağı Trakya Bölgesi siyah/siyahımsı gri perdahlı seramiklerini temsil etmektedir. Ancak bu parçalar dönem içinde bir ayırım veremeyecek nitelikte amorf özelliklere sahiptir. Sadece bir parça üzerinde dikkat çeken, içi taralı yatay friz motifi Maydos Kilisetepe'nin Erken Demir Çağı tabakası olan IV tabakada bulunan bir örnekle karşılaştırılabilecek nitelikte (Sazcı ve Çalış Sazcı, 2020, Res. 58a) olsa da Topkuru A Tümülüsü'nde bulunan bu parçasın stil ve işçilik kalitesi açısından Maydos örneğinden uzak olduğu görülebilmektedir. Yine bu parça Güneydoğu Bulgaristan'ın Erken Demir Çağı II. Evresine denk gelen olan Pseniçevo kültüründen bilinen (Koppenhöfer, 2002, abb. 23/10) bir süslemenin bozulmuş bir örneği olarak değerlendirilecek niteliktedir.

Bu nedenle sadece astar ve hamur benzerliğinden yola çıkarak Topkuru A Tümülüsü'nü de Topkuru B tümülüsü ile aynı değerlendirip Taşlıcabayır Tümülüsü'nü çağdaş olarak tanımlamak yanıltıcı olabilir. Bu tümülüsten elde edilen bir başka veri olan mezar odası, özellikle taş işçiliği açısından değerlendirilerek mezarın tarihlendirmesine dair öneri geliştirmek daha sağlıklı olacaktır.

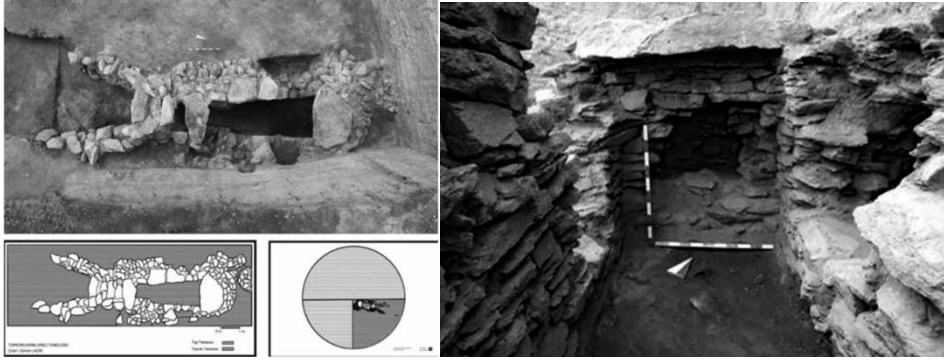
Şekil 4. Topkuru A Tümülüsü'nde bulunan seramik parçaları

Kaynak: Yıldırım, Ş. (2023). Topkuru Tümülüsleri: Doğu Trakya'da Yeni Bir Geç Tunç Çağı Nekropolü, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 173, s. 57-68, Res. 9'dan alınarak düzenlenmiştir.

Topkoru A tümülüsünde ortaya çıkarılan mezar odası hafirinin de vurguladığı üzere, Istranca Dağı eteklerinde yakın benzerine tekil örnekle rastlanmakla beraber bölgede bilinmeyen bir plan tipine sahiptir (Yıldırım, 2023, s. 60, 63, Res. 10). Buna rağmen Topkoru A Tümülüsü'nde yer alan ince-uzun planlı gömü odası ve dışa doğru genişleyen sundurmaya sahip olan mezar yapısının inşasında kullanılan kuru duvar örgü tekniğindeki şist taşı bloklar (Yıldırım, 2023, s. 60-63, Res. 4-8) bu mezar yapısına daha dikkatli bir gözle bakılması gerektiğini ortaya koymaktadır (Şekil 5).

Şekil 5. Topkoru A Tümülüsü mezar odası: Plan, üstten görünüm, içten görünüm

Kaynak: Yıldırım, Ş. (2023). Topkoru Tümülüsleri: Doğu Trakya'da Yeni Bir Geç Tunç Çağı Nekropolü, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 173, s. 57-68, Res. 5 ve 8'den alınarak düzenlenmiştir

Mezar odasının inşasında kullanılan, yerel şist taşlarının kuru örgü tekniğiyle üst üste dizilmesi uygulaması Trakya Bölgesi'nde kale tipi yerleşimlerde bir dönem oldukça yaygın bir şekilde kullanılan bir tekniktir (Şekil 6). Yerelden elde edilen, kabaca işlenmiş ya da hiçbir düzeltme işlemi yapılmadan kullanılan farklı boyuttaki taşların kuru örgü tekniği ile örülmesi neticesinde elde edilen tahkimat duvarlarına sahip kale tipi tepe yerleşmeleri, MÖ 1. Binyıl içerisinde Kuzey Balkanlar'dan Güneybatı Anadolu'ya kadar hızla yayılan bir mimari teknik olarak karşımıza çıkar. Tekniğin kullanıldığı tahkimatlı yerleşimlere Batı Anadolu'daki İç Karia'da⁵, İonia'da (Aybek vd. 2017), Troas'ta (Calvert, 1861; Calvert, 1864; Calvert, 1865; Cook, 1973; Cook, 1988; Körpe, 2010, s. 151 vd.; Polat, 2010; Polat Becks, 2014), Trakya'nın diğer dağlık bölümlerinde (Efstratiou, 1993; Bozhinova, 2012, s. 56; Dimova, 2015, s. 94), Kuzey Balkanlar'da (Chapman vd. 2009, s. 172) rastlamak mümkündür.

⁵ 2013 yılında Kuyucak Belediyesi'nin destekleriyle tarafımızdan hazırlanan ancak henüz basım işlemi gerçekleştirilmemiş olan "Kuyucak'ın Tarihi ve Doğal Değerleri" konulu kitap çalışması için Orta Menderes Vadisi'nde yapılan incelemelerde, vadiye batı yandan bakan 901 m rakımlı tepe düzlüğünde tespit edilen "Çataloluk Yerleşimi", iç kale ve dörtgene yakın planlı dış kale surlarında kullanılan kuru örgü duvar tekniği ile Doğu Trakya örnekleri ile benzerlikler taşımaktadır.

Doğu Trakya'da, özellikle Topkoru Tümülüsü ile aynı coğrafi alanda, Istrancalar'da tespit edilen ve "Trak Kaleleri" adıyla tanımlanan çok sayıda kale tipi yerleşimde mimarinin yerel şist taşı kullanılarak ve kuru örgü duvar tekniği ile inşa edildiği görülmektedir (Kurtuluş, 2014, s. 107 vd.; Kurtuluş, 2021).

Doğu Rodoplar'daki *Malka Dragoyna*'da Geç Tunç Çağı'na tarihlenen (Bozhinova vd. 2013; Vassileva, 2021, s. 33, Fig. 2) benzer bir taş işçiliği görülse de taş mimarili kale yerleşimlerinin Trakya'da Erken Demir Çağı II. evresinden sonra ortaya çıktığı önerilir (Chapman vd. 2009, s. 172). Kırklareli ve Edirne'de incelenen kuru taş duvar örgülü kaleler ise Geç Demir Çağı'na tarihlenir (Kurtuluş, 2014, s. 107-181; Kurtuluş, 2020, s. 701 vd).

Şekil 6. Doğu Trakya'da Kuru Örgü Duvar Tekniğiyle Yapılmış Bir Demir Çağı Kalesi

Kaynak: <https://kirklarelienvanteri.gov.tr>

Topkuru A Tmls'nde bulunan seramik parçaları Erken Demir ağı'ndan daha geç bir evreye tarihlenemeyecek özelliklere sahiptir. Bu bağlamda mezar odasının inşasında kullanılan özgün taş mimari ile genel özellikleri ile Erken Demir ağı özellikleri sunan seramik bulgular bir arada değerlendirildiğinde Topkuru A tmls'nn Erken Demir ağı'nın II. Evresinin sonlarında yani M 7. yüzyılda inşa edildiği önerilebilir. Bu dönem seramikte geleneğin devam ettiği ancak Erken Demir ağı sonrasında hızla artacak olan kuru örgü duvarlı mimarinin mezar geleneğinde kullanılmaya başladığı bir dönem olmalıdır.

Plan tipi ve taş işçiliği açısından da Topkuru A Tmls'ndeki mezar yapısının, yörede Erken Demir ağı'nda Ortaya çıkan dolmen geleneği ile M 5/4. yüzyılda Plovdiv yakınlarındaki Brestovitsa Tmls'nde (Stoyanov ve Stoyanova, 2016, s. 327, Fig. 25) yer alan kuru örgü duvar tekniği ile inşa edilmiş, uzun koridorlu oda mezar arasında bir formu temsil ettiği önerilebilir.

Öte yandan Topkuru A Tmls, şist taşlarıyla yapılan kuru örgü duvarlı mimarinin Doğu Trakya'daki başlangıcının M 7. yüzyıla kadar indirilebileceğini göstermesi açısından da önemlidir. Batı Anadolu hattında da çeşitli verilerle desteklenerek M 7/6. yüzyıl ve sonrasına tarihlenen (Calvert, 1861; Calvert, 1864; Calvert, 1865; Cook, 1973; Cook, 1988; Körpe, 2010, s. 151; Polat, 2010; Polat Becks, 2014; Aybek vd. 2017) benzer mimarili kalelerin Trakya ile olan bağlantısı açısından da bu Tmls önemli bir veri oluşturmaktadır.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Doğu Trakya arkeolojisi açısından son derece önemli bulgular sağlayan Taşlıcabayır Tümülüsü uzun yıllardır literatürde Geç Tunç Çağı anıtı olarak tanımlanmış ve bulguları itibariyle sıklıkla referans olarak kullanılmıştır. Yakın bir zaman önce kurtarma kazısı yapılan Kırklareli, Kofçaz'daki Topkoru Tümülüsleri'nin bulguları değerlendirilirken de büyük ölçüde Taşlıcabayır Tümülüsü için önerilen göç teorilerine yaslanıldığı gözlemlenmiştir (Yıldırım, 2023, s. 67).

Oysa öncelikle bilinmelidir ki, Trakya'nın diğer bölümlerinde görülen Geç Tunç Çağı kültür materyalinden (Leshtakov, 2009, s. 62; Leshtakov, 2014, s. 232, Fig: 5/3; Leshtakov, 2015; Nenova, 2018; Krauß, 2018; Hristova, 2011) farklı bir kimlik sunan Taşlıcabayır buluntuları, Doğu Trakya'da Erken Demir Çağı'na "Geçiş Evresi" kronolojisi içinde değerlendirilmesi gereken bir kültürü temsil eder⁶.

Öte yandan Taşlıcabayır Tümülüsü'nün Tunç Çağı'nın sonlarından itibaren Karadeniz'in kuzeyindeki Step bölgesinden gelip Trakya üzerinden güneye doğru devam eden (David, 1998, s. 440 vd.; Dziegielewski vd. 2010, s. 11, 12) kültür göçünün bir parçası olarak görülmesi (Özdoğan ve Özdoğan, 2007, s. 14; Ceylan vd. 2008, s. 3, 4; Erdoğan, 2005, s. 141), son dönem araştırmalarında ortaya konulan, Trakya'da Demir Çağı'na geçiş sürecinin oluşmasındaki kuzey, kuzeybatı ve kuzeydoğu Balkanlar ile yerel ve bölgesel geleneklerin de güçlü bir şekilde etkili olduğu (Berciu, 1967, s. 102; Leshtakov, 2004, s. 65; Doğan 2023, s. 561, 565 vd.) düşüncesini arka plana itmektedir.

Tüm bu bağlamda Taşlıcabayır Tümülüsü verilerine dayanılarak tanımlanıp 'Geç Tunç Çağı'na tarihlenen Topkoru Tümülüsleri'nin de yeniden değerlendirilmesi kaçınılmazdır. Çünkü, aynı coğrafi peyzajı tamamlasa da Topkoru Mevkisi'ndeki üç tümülüsün de aynı döneme ait olduğunu, Taşlıcabayır kültürünü temsil ettiğini söylemek mümkün değildir. Aynı dönemin farklı evrelerinde yan yana kurulan tümülüsler bir kabilenin anıtsal mezarlık alanı olarak aynı alanı seçmiş olmasıyla açıklanabileceği gibi göçebe/yarı göçebe kavimlerde yaygınlıkla görülen atalar kültürünün⁷ bir karşılığı olarak da yorumlanabilir.

Topkoru Tümülüsleri Istranca Dağları'nın güney cephesinde konumlanan bir Erken Demir Çağı kabilesinin birkaç yüzyıl içinde, dönemin mimari ve seramik şekillendirme

⁶ Trakya Bölgesi'nde Demir Çağı'nın başlangıcı konusunda kapsamlı tartışmalar sonucunda yaygın olarak kabul edilen tarih MÖ 12. yüzyıldır: Nekhrizov ve Tzvetkova, 2018, s. 17, 18; Dimitrova, 2011, s. 73; Hristova, 2018, s. 99; Bozhinova, 2012, s. 51, 61; Dzhanezova, 2018, s. 315; Farklı öneriler için bkz: Aslaksen, 2015, s. 12; Nekhrizov ve Tzvetkova, 2018, s. 17, 18, Tab.1; Alexandrov, 2002, s. 81; Boyadziev, 1995; Leshtakov, 2009, s. 62,63.

⁷ Göçebe kültüründe Ata kültürünün önemi konusunda bkz: Çeşmeli, 2015, s. 61.; Traklar'ın kuzeydoğu komşusu olan İskitlerde ataların kutsal sayılması hakkında bkz: Herodotus I: 4.127; Antik Trak kültüründe ölümsüzlük inancı ve ölen kişinin kutsallaştırılması geleneğini daha çok bölgedeki Ege kültür etkisine bağlayan S. Antonios çalışmasının detaylarında bu geleneğin Trakya'nın erken çağlarından gelen bir inancın özellikle Orpheizm gibi Trakya kökenli inançlarla birlikte Ege kültürüne girdiği ve buradaki yazılı kaynaklarda belirginlik kazandığı görülebilir: Antonios, 2015.

özelliklerini de içinde barındıracak şekilde inşa edildiği birer anıt olarak literatüre girmelidir.

Topkoru Tümülüsleri'nde olduğu gibi Doğu Trakya'da yapılacak Erken Demir Çağı'na ait arkeolojik kazı ve yayın çalışmalarında Trakya'nın diğer bölümlerinde, çevre kültür coğrafyalarında tespit edilen yeni bulgulara, görüş ve önerilere dikkat edilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan sağlam kontekst buluntusu sunması açısından Maydos Kilisetepe Höyüğü'nün IV. tabaka bulguları bu konuda son derece aydınlatıcıdır. Bu alışma, Topkoru Tümülüsleri'nden elde edilen verilerin güncel Erken Demir Çağı bulgu ve bilgi dağarcığı çerçevesinde değerlendirilmesine katkı sağlamayı amaçlamıştır. Ancak Topkoru Tümülüsleri'nde bulunan az sayıda seramik buluntunun daha detaylı bir çalışma ile yeniden ele alınması sağlıklı olacaktır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin tüm süreçlerinde Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nin araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makalenin tamamı yazar tarafından kaleme alınmıştır.

ıkar Beyanı

Yazarın herhangi bir kişi ya da kuruluş ile çıkar atışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Ailincăi, S. C. (2011). Ceramica din siturile culturii Babadag. Cu privire specială asupra descoperirilor din Dobrogea/ Pottery from the Babadag culture sites. Special focus on finds in Dobrudja. Peuce Serie Nouă. IX:55-179.
- Ailincăi, S. C. (2016). Before The Greeks. The Early Iron Age In Dobrudja, Prehistoric Settlements: Social, Economic and Cultural Aspects, Seven Studies In The Carpathian Area (pp. 201-236). Editors F. Gogăltan ve C. Cordoř. Cluj-Napoca: Editura Mega.
- Ailincăi, S. C. (2020). Early Iron Age Stamped Pottery in Southeastern Europe. Analysis, Chronology and Interpretation, In J. Maran, R. Băjenaru, S.-C. Ailincăi, A.-D. Popescu & S. Hansen (eds), (pp. 447-472), *Objects, Ideas and Travelers Contacts between the Balkans, the Aegean and Western Anatolia during the Bronze and Early Iron Age*, Bonn: Verlag Dr. Rudolf Habelt GMBH.
- Alexandrov, S. (2002). The Late Bronze Age Settlement at Koprivlen. In A. Bozhkova & P. Delev (Eds). *Koprivlen: Rescue Archaeological Investigations Along the Gotse Delchev-Drama Road: 1998–1999*. Vol . 1: (pp. 61–82), Sofia: NOUS Publishers.
- Andreou, S. & Psaraki, K. (2007). Tradition and Innovation in the Bronze Age Pottery of the Thessaloniki Toumba. Food and drink consumption and 'tableware' ceramics, In H. Todorova, M. Stefanovich ve G. Ivanov (eds), (pp. 397–420), *The Struma/Strymon River Valley in Prehistory Proceedings of the International Symposium Strymon Praehistoricus*, Serres–Amphipolis (Greece): 27.09 – 01.10.2004.
- Antonios, S. (2015), *The Cult of Thracian Hero. A Religious Syncretism Study with Deities and Heroes in the Western Black Sea Region*. A Dissertation Thesis submitted for assessment with a view to obtain the degree of Master of Arts in Black Sea Cultural Studies, Thessaloniki.
- Aslaksen, O. C. (2015). Travellers of the Bronze Age. *Archaeologia Austriaca*, 99, 11-30

- Aybek, S., Onur, O., Kılıç, M., Arslan, B., Balım, Y. & Canseven, U. (2017). 2016 Yılı Metropolis Çevresi Yüzeý Araştırması, In. C. Keskin (ed), *35.Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Cilt 2. (ss. 303-318), Bursa. 22-26 Mayıs 2017, Bursa.
- Berciu, D. (1967). *Ancient Peoples and Places, Romania*. New York – Washington: F.A. Praeger.
- Blegen, C. W. & Boluter, C. G. & Caskey, C. L. & Rawon, M. (1958), *Troy: Settlements VIIa, VIIb, VIII*, Vol: IV, New Jersey: Princeton University Press.
- Boyadziev, Y. D. (1995). Chronology of Prehistoric Cultures in Bulgaria. *Prehistoric Bulgaria. Monographs in World Archaeology*, 22, 149–191.
- Bozhinova, E. (2012). Thrace Between East and West: The Early Iron Age Cultures in Thrace. In A. Çilingiroğlu & A. Sagona (Eds). *Anatolian Iron Ages 7 The Proceedings of the Seventh Anatolian Iron Ages Colloquium Held at Edirne*: (pp. 51-72). Edirne. 19–24 April 2010.
- Bozhinova, E., Jung, R. & Mommsen, H. (2013). Dragojna– Eine Spaetbronzezeitliche Hoehensiedlung in den Bulgarischen Rhodopen mit Importierter Mykenischer Keramik. *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts. Athenische Mitteilungen*, 125, 45-97.
- Bulatović, A. (2007), South Morava Basin in the Transitional Period From The Bronze to The Iron Age, *STARINAR*. LVII, 57-82.
- Calvert, F. 1861. “Contributions to the Ancient Geography of the Troad. On the Site and Remains of Larisa”. *The Archaeological Journal*. 18(1): 253-255
- Calvert, F. (1864). Contributions towards the Ancient Geography of the Troad.On the Site and Remains of Gergithe. *The Archaeological Journal*, 24/1, 48-53.
- Calvert, F. (1865). Contributions to the Ancient Geography of the Troad. On the site and remains of Cebrene. *The Archaeological Journal*, 22/1, 51-57.
- Ceylan, A., Kobze, G., Polat, Y., Sivas, T., Sivas, H., Şahin, I.& Topaloğlu, Y. (2008). Türkiye Demir Çağı Araştırmaları Üzerine Değerlendirmeler. *Türkiye Arkeolojik Yerleşimleri (TAY)*. Klasör 6a-6b: (ss.1-42). İstanbul: Ege Yayınları.
- Chapman, J., Magyari, E. & Gaydarska, B. (2009). Contrasting Subsistence Strategies in The Early Iron Age? – New Results From The Alföld Plain, Hungary, and the Thracian Plain, Bulgaria. *Oxford Journal Of Archaeology*, 28(2), 155–187
- Cook, J. M. (1973). *The Troad: An Archaeological And Topographical Study*. Oxford: Oxford University Press.
- Cook, J. M. (1988). Cities in and around the Troad. *The Annual of the British School at Athens*, 83, 7-19.
- Czyborra, I. (2001). Die ältere Eisenzeit Türkisch Thrakien und Südostbulgariens, (Doktoral Inaugural-Dissertation zur Erlangung des grades). Berlin: Fachbereich Geschichts- und Kulturwissenschaften der Freien Universität.
- Çeşmeli, İ. (2015), Tarihi Kaynaklara Göre Türk Göçebelerinde Dinler, Kültler, Ritüeller İle İkonografi (M.S. 8. yüzyıla kadar). *Art- Sanat*, 3, 45-96
- David, W. (1998). Zum Ende der bronzezeitlichen Tellsiedlungen im Karpatenbecken. In H. Küster, A. Lang & P. Schauer (Eds). *Archäologische Forschungen in urgeschichtlichen Siedlungslandschaften. Festschrift für Georg Kossack zum 75.Geburtstag*: (pp. 231-267). Regensburg: Universitätsverlag Regensburg.
- Dimitrova, Y. (2011). Rhodopi Mountain Between Thrace and Aegea Region: Some Elements of a Border Culture of Early Iron Age in Southern Bulgaria. *ANODOS Studies of the Ancient World*, 10/2010, 71-84.
- Dimova, B. (2015). *A Post-Colonial View Of Thrace Thracian–Greek Interactions From The Early Iron Age To The Early Hellenistic Period*. Unpublished Doctoral Dissertation, University of Cambridge, Murray Edwards College Department of Archaeology ve Anthropology. Cambridge.
- Doğan, M. U. (2023). Erken Demir Çağı'nda Doğu Trakya'nın Kültürel Dinamikleri ve Anadolu-Balkan İlişkileri (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi. İzmir.
- Doğan, U. M. (2024). “The Early Iron Age Pottery Typology in Turkish Thrace ”, *Peuce*, XXII, 99-124.
- Dzhanfezova, T. (2018). The Making of Late Bronze Age Archaeological Cultures in Bulgaria. In S. Gimatzidis, M. Pieniążek, S. & Mangalođlu-Votruba (Eds). *Archaeology Across Frontiers and Borderlands: Fragmentation and Connectivity in the North Aegean and the Central Balkans from the Bronze Age to the Iron Age*: (pp. 307-332). Budapest: Austrian Academy of Sciences Press.
- Dzięgielewski, K., Przybyła, M. S. & Gawlik, A. (2010). Reconsidering Migration in Bronze and Early Iron Age Europe: Bridging a gap in European Mobility?. In K. Dzięgielewski, M. S. Przybyła & A. Gawlik

- (Eds). *Prace Archeologiczne No. 63 Studies, Migration in Bronze and Early Iron Age Europe*: (pp. 9-37). Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Efstratiou, N. (1993). The archaeology of the Greek uplands: the early iron age site of Tsouka in the Rhodope Mountains. *Annual of the British School at Athens*, 88, 135–171
- Erdoğu, R. (2005). *Megalithic monuments of Turkish Thrace*, Durham University, Department Of Archaeology (Unpublished Doctoral Dissertation). University of Durham Department of Archaeology, Durham.
- Filipović, V. M. & Bulatović, A. (2010). An Early Iron Age Necropolis in Eastern Serbia. *Journal of the Serbian Archaeological Society* 26, 73-83.
- Georgieva, R. (2001). Thracian culture of the Early Iron Age. Maritsa Iztok, *Archaeological Research*, 5, 83–94.
- Herodotos, (1991), *Herodot Tarihi*, Çev. M. Ökmen, İstanbul.
- Nilna, P. (2012). Pottery of Troy VIIb. Chronology, classification, context and implications of Trojan ceramic assemblages in the Late Bronze Age/Early Iron Age transition. (Unpublished Doctoral Dissertation). Tübingen: Philosophischen Fakultät der Eberhard-Karls-Universität Tübingen.
- Hristova, R. (2011). *Late Bronze Age Pottery from the Site of Vratitsa, Eastern Bulgaria: Definition, Chronology and its Aegean affinities*. Retrieved from http://www.aegeobalkanprehistory.net/index.php?p=articleveid_art=19
- Hristova, R. (2018). Late Bronze and Early Iron Age Pottery in the Upper Thracian Plain, Tundzha Valley and the Burgas Lowland, Bulgaria – Diversity, Technology and Distribution. *Studia Hercynia*, XXII(2), 83–118.
- İvgin, İ. (2010). *Trakya İlk Tunç Çağı Kronolojik Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Kitov, G. (1994). The Thracian Mound. *Bulletin of the Ancient Orient Museum(BAOM)*, XV, 121-147.
- Koppenhöfer, D. (2002). Buckelkeramik und Barbarische Ware in Troia: Anmerkungen zur Herkunft, In: R. Aslan, S. Blum, G. Kastl, F. Schweizer, & D. Thumm (Eds). *Festschrift für Manfred Korfmann, Mauerschau, Band 2*, (pp. ss. 679- 704). Remshalden- Grunbach: Verlag Bernhard Albert Greiner.
- Körpe, R. (2010). *Akhamenid Hakimiyetinde Troas Bölgesi (M.Ö. 545- M.Ö. 334): Arkeolojik Veriler Ve Antik Kaynaklar Işığında Tarihsel-Kültürel Bir Değerlendirme* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Krauß, R. (2018). The Middle Bronze Age at the Lower Danube. In S. Alexandrov, Y. Dimitrova, H. Popov, B. Horejs & K. Chukalev (Eds). *Gold ve Bronze. Metals, Technologies and Interregional Contacts in the Eastern Balkans during the Bronze Age*: (pp. 121-129). Sofia: Alliance Print Ltd.
- Kurtuluş, İ. H. 2014. *Kırklareli'nin Bilinmeyen Trak, Roma, Bizans Kaleleri*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Kurtuluş, İ. H. (2020). *Edirne İl Sınırları İçindeki Kalelerin Tespit Ve Değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kurtuluş, İ. H. (2021). *Edirne Kaleleri*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Lemos, I. S. (2014). Communities in transformation An archaeological survey from the 12th to the 9th century BC. *Pharos*, 20(1), 161-191
- Leshtakov, K. (2002). Galabovo Pottery and a New Synchronisation for the Bronze Age in Upper Thrace with Anatolia. *Anatolica*, XXVIII, 171-211.
- Leshtakov, K. (2004). The Thracian Settlement at Assara (Constantia) near Simeonovgrad. *Известия на ИМ Хасково*, 2, 23-76.
- Leshtakov, K. (2009). The Second Millennium BC in The Northern Aegean And The Adjacent Balkan Lands: Main Dynamics Of Cultural Interaction. In Z. I. Mponias & J. Y. Perreault (Eds). *Acts of the international Symposium 'Greeks and Thracians along the coast and in the Hinterland of Thrace during the years before and after the great colonization*, (pp 53-82). Thasos: 26-27 September 2009.Thasos.
- Leshtakov, K. (2014). On The Origins And Functions Of Thracian Andiron. In R.M.Munchaev (Ed). 227-243. Retrieved from https://www.academia.edu/26085448/on_the_origins_and_functions_of_tracian_andirons.
- Leshtakov, K. (2015). Klassifikation und Chronologie der Mittelbronzezeitlichen Keramik aus Gäläbovo (Südostbulgarien) im Vergleich zu Anatolischen Siedlungsfunden, Teil 1, *Studia Archaeologica Universitatis Sercicensis*, 5, 5-114.

- Leshtakov, K. ve Tsirtsoni, Z. (2016). Caesurae in the Bronze Age Chronology of Eastern Bulgaria. In V. Nikolov & W. Schier (Eds). *Prähistorische Archäologie in Südost Europa* 30, (pp. 477- 492). Rahden/Westf.
- Nekhrizov, G. & Tzvetkova, J. (2018). Contributions to the Periodization and Absolute Chronology of the Early Iron Age in South Thrace. *Archaeologia Bulgarica*, XXII(1), 17-44.
- Nenova, D. N.(2018).*The Dynamics of Isolation and Interaction in Late Bronze Age Thrace* (Unpublished Doctoral Dissertation), University College London. London.
- Nenova, D. (2019), *Late Bronze Age Social Landscapes of the Southeast Balkans: A spatial analysis of local ceramics and site distribution*, Oxford: British Archaeological Reports.
- Özdoğan, M. (1985). 1983 Yılı Trakya ve Doğu Marmara Araştırmaları. *II. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, (ss. 221-232). İzmir.16-20 Nisan 1984. Ankara.
- Özdoğan, M. (1987). Taşlıcabayır, a Late Bronze Age Burial Mound in Eastern Thrace. *Anatolica*, XIV, 7-39.
- Özdoğan, M. (1996). Tarih Öncesi Dönemde Trakya. *Anadolu Araştırmaları*, XIV, 329-360.
- Özdoğan, M. & Özdoğan, E. (2007). Tarih Öncesi Dönemde Trakya. *Aktüel Arkeoloji*, 3, 12-24.
- Polat, B. A. (2010). *Troas Bölgesi'ndeki Arkaik ve Klasik Dönem Yerleşmeleri: Kent Planlama Ve Savunma Sistemleri Açısından Bir İnceleme* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Polat Becks, B. A. (2014). Batı Troas'ta Surlarla Çevrili Bir Yerleşim: Sakar Dağı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(10), 164-178.
- Sazcı, G. & Çalış Sazcı, D. (2020). “Maydos Kilisetepe Höyüğü”, In G. Sazcı (Ed.), *Maydos I*, (ss. 13-75), İstanbul, Ege Yayınları.
- Stoyanov, T. & Stoyanova, D. (2016), Early Tombs of Thrace. Questions of Chronology and Cultural Context, In O. Henry & U. Kelp (eds), *Tumulus as Sema Space, Politics, Culture and Religion in the First Millennium BC*, Part 1, (pp. 313-338), Berlin/Boston, De Gruyter.
- Tonkov, N. (2008). Resistivity Survey Of Thracian Burial Mounds. In R. I. Kostov & B. Gaydarska (Eds). *Geoarchaeology and Archaeomineralogy, Proceedings of the International Conference*, (pp. 325-328). Sofia, 29-30 October 2008. Sofia, Publishing House “St. Ivan Rilski”.
- Vassileva, M. (2021). The Southeastern Balkans and the Late Bronze Age Aegean-Anatolian Network. In I. Hajnal & E. Zanger & J. Kelder (eds).*The Political Geography of western Anatolia in the Late Bronze Age* (Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft). (pp. 29-47). Budapest: Archaeolingua. Series Minor No. 45.
- Yıldırım, Ş. (2008). *Doğu Trakya'da Mezar Tepelerinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Yıldırım, Ş. (2023). Topkoru Tümülüsleri: Doğu Trakya'da Yeni Bir Geç Tunç Çağı Nekropolü, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 173, 57-68.
- Zotoviç, M. (1989-1990), Investigations of Prehistoric Burial Mounds in the Poblacnica Valley and the Genesis of the Early Bronze Age in Western Serbia. *Starinar*, XL-XLI, 78-81.